

Gästgiveriliv på 1780-talet

Det var inte alltid idyll och frid och fröjd på värdshuset i Rörum. De lättillgängliga dryckerna bidrog säkerligen härtill. Lokalerna i Gästgivaregården benyttjades också sen gammalt flitigt av myndigheterna för uppörd m m, åtgärder som inte alltid uppskattades. Några exempel ur tingsprotokollen visar att dramatiska händelser ofta förekom.

Den 29 april 1785 kom trenne soldater från "Konungens eget värfvade Regemente" vid namn Esbiörn Stierna, Ludvig Wimmergren och Nils Jerstedt in på Rörums krog "för att taga något till bästa". Där inne var redan bl a åboen Jöns Åkesson, med vilken två av soldaterna var bekant, samt förre åboen Jacob Månsson från Forsemölla. Den sistnämnde gick på golvet och rökte en pipa tobak, något som soldaterna förtröt och kallade honom för "bondelömmel". Då Jacob förmanade Jöns Åkesson, att han verkligen ville ge sig i gäng med sådana karlar, råkade han och Jerstedt i ordväxling. Och då, enligt vittnesmålet, "Jacob Månsson öfverföll Oss alla med skymfeliga ord, sådana jag blyges att upprepa", såg sig Jerstedt nödgad ingripa och gav Jacob Månsson två örfilar.

Gästgivare Dahlgrens hustru kom nu in i stugan, och av henne fick Jacob också ett par örfilar. Utan att hon, enligt Jacobs egen utsago, därtill hade ringaste anledning.

Under tiden stod Wimmergren och smeden Tostlund på golvet och taltes vid om en navare (= långt borr av järn). Den hade smeden reparerat åt Jacob Månsson och skulle nu passa på och lämna honom. Jacob tog då ifrån Wimmergren navaren och låtsades gå, men stannade upp vid dörren. Då Jerstedt vände ryggen till slog Jacob honom i huvudet så navaren "vid första Rappet gick tvärdt utaf till ett quarters längd", så Jerstedt föll omkull av slaget. Stierna gick då bort och sa till Jacob "att dett ey var rätt gjort af honom", varpå bägge gingo ut i köket. Men väl ditkomna fick Jacob soldaten Stierna in i en krok och där slog han till denne i huvudet så att han, strax efter han lagt sig på en soffa, dånade bort. På väg in igen i stugan mötte Jacob i dörren Wimmergren. Denne slog han också till i huvudet med navaren så Wimmergren föll baklänges i en säng. Man han sparka så med fötterna att Jacob inte vidare kunde lägga hand på honom.

Så snart slagsmålet var över, lät soldaterna genom tutning sammankalla "bönderna uti Byen att besigtiga sig, hvarefter vice Fierdingsmannen i Byen affärda bud till Länsmannen i Gräflunda".

Den 23 maj 1785 får Jacob Månsson stånda till svars inför Albo Härads Tingsrätt i Brösarp. En företrädare för regementet, Regements Wäbelen Hans Åheelmqvist var närvarande, men av soldaterna endast Wimmergren. Jerstedt och Stierna kunde inte inställa sig på grund av de svåra skador de blivit tillfogade. Jerstedt låg under läkarhand i Christianstad och Stierna i sin hemort Comstamölla. Wäbelen avlämnade en skriftlig berättelse från Jerstedt, vilken avslutades med: "då min Läkare som bäst inser mitt svåra lidande, ey tilltror sig låta mig komma till Tingsstället, att inför en rättvis Domare söka det hägn, som Lagen tilldelar skulden: då vittnen för öfrigt nogsamnt lærer updaga Jacob Månssons hårda och visserligen Laglösa förfarande".

Wäbelen avlämnade dessutom en besiktningsattest över Jerstedts skador:

"Attest.

Bak i hufvudet öfver högra hjessbenet befannts et krossadt, numera bulnat, orent och stinkande sår af en liten fingers längd hvilket lämnade Sonden fri ingång till benet. Detta var av soten angripit och till färgen förändrat, hvarföre, efter nödig beredning, E t f o l r a t i f K u p o n applicerades. Denna skada är således ett walnas Cajutu esternum complicatum, eller sådant utvärtes hufvud-sår, som ej utan benets superfiuilla etfoliation cureras kan, hvartill erfordras längre tid och smärtsammare handgrepp, samt konstigare och noggrannare förband, än vid enkla instrudskador, hvilket alt jag icke allenast på aflagd Embets E d utan ock genom denna lifliga förbindelse:

Så sant mig Gud hjelpe till

Lif och Själ!

bekräftar

Christianstad den 11 Maii 1785

Herman Linderholm

Guarnizons Medicus och Riegements Fältskär."

Som vittnen hördes möllaren Anders Comstedt från Comstamölla, gästgivaren Dahlgren, pigan Marna Hans Dotter, smeden Nills Tostlund och husmannen Nills Jeppsson. Gästgivare Dahlgrens hustru inställde sig inte, då Jacob Månsson anfört jäv mot henne, hon var genom örfilarna hon gett Jacob så att säga part i målet. Vittnesmålens innebörd är i stort sett det ovan relaterade händelseförloppet.

Tingsrätten lät först föranstalta om läkarbesiktning även på Stierna då sådan inte blivit företagen. Till dess blev Jacob Månsson under uppsikt försatt på fri fot.

Herman Linderholms senare utfärdade attest på Stierna var positiv: "Läkningens skyndsamhet har skedd utan särdeles använd konst, samt Framför alt har tecknen uteblifvit som utmärka någon spricka i Hufvudskålen eller någon hemlig utådring inom densamma. Och som numera efter så lång tids utdräckt, all fara synes förbi, bör den påbörjade restitutionen stadgas och befästas innan den sättes utom alt tvivelsmål."

I tingsrättens utslag den 18 okt. 1785 döms Jacob Månsson för det han slagit soldaterna Jerstedt, Wimmergren och Stierna, att böta sammanlagt till dem 3 Riksdaler 16 skill. för sveda och värk. Till läkararvode åt Doctor Linderholm döms han utge 10 Riksdaler 24 skillingar . . .

Den 4 okt. 1787 hade det varit sedvanlig marknad i Cimbritshamn och mycket folk var i krogstugan på Rörums gästgivaregård. Avskedade soldaten Anders Torsberg från Stiby satt vid ett litet bord, då ryttaren Frenne Frimodig från Rörum också kom in. Och eftersom det var en plats ledig vid Torsbergs andra bordsända, slog Frimodig sig ner där och fick ett glas öl. Men Torsberg började genast att med skällsord förolämpa sin nyanlände bordskamrat och lyfte flera gånger hotfullt tennstopet han hade framför sig mot honom. Frimodig trodde då att han ämnade slå till honom med stopet, så han gick undan och ställde sig vid kakelugnen. Men Torsberg envisades med sitt förolämpande, så Frimodig såg sig tvingad att "skuffa" till honom. Torsberg föll omkull av stöten, men kom sig igen efter en liten stund, då han kunde gå därifrån utan någons hjälp.

Mathias Wenström, som varit i smedjan och låtit sko hästar, kom in genom köksdörren och såg att Torsberg, när han låg på golvet, hade ett blodvite vid ena ögat.

Torsbergs skador var dock större än någon hade anat, ty det antecknas, att "han några timmar därefter, eller emot morgonstunden den 5 okt. med döden afgått".

Tvenne doktorer, Provincial Medicus Herr Doctor Carl Saur och Lasarets Chirurgus Stads Physicis Herr Doctor Eric Rumberg tillkallades, och deras besiktningsattester är samstämmiga: En spricka fanns på Torsbergs hufvudskål, och "at uti m u s c l e u s a delarna var stagnerad och inom hufvudskålen C o a g u l e r a d blod, som icke annorlunda kunnat tillkomma, än genom svår C o n t u s h i o n, den Torsberg fådt då han stöttes omkull. Och även om stöten i och för sig själv icke säkert var dödlig, bör ändå Torsbergs timade död anses ha orsakats av Frimodig."

Då uppenbarligen Frimodig inte haft till uppsåt att dräpa: ”pröfvar Tings Rätten rättvist, att stadgandet uti 18 Cap. 2 § missgärningsbalken till Frimodigs brottslighet lämnas bör, och hvarder altså han dömmas skyldig ärlägga full mans bot med E t t H u n d r a d e R d. Specie, och härefter jemlikt Kongl Brefvet den 20 Dec. 1741 uti Rörums kyrkia undergå en Söndag uppenbar K y r k i o p l i k t, skrift och aflösning.”

Läkararvodet ådömdes dessutom Frimodig erlægga med 40 R d. Specie. Och innan Hovrättsutslaget utfallet, skulle Frimodig i Christianstads fästning förvaras, dit han under säker bevakning skulle försändas.

Städerna hade privilegium på handeln inom ett visst område och att ta upp tull vid stadsgränsen när varor till staden infördes. Då både säljare och köpare tjäna på att om möjligt undgå denna pålaga, var det vanligt att bla göingar gärna stanna till vid någon anhalt innan staden, där de då kunde göra givande affärer.

Till ordinarie marknaderna i Simrishamn slöto alltid många försäljare upp. Men en nagel i ögat hos stadsmyndigheterna var den handel, som bedrevs utanför stadens hank och stör, bla vid Rörums gästgivaregård dagarna innan marknadsdagen.

Den 4 okt. 1790 var det marknadsdag, och accis- och tullskrivaren Lars Rosenborg i Simrishamn beslöt sig för, att dagen innan skulle han slå till.

Han begav sig alltså mot Rörum och i Baskemölla vidtala han strandridaren Löfberg att följa med. Komna till Rörum ställde de vagnen vid ”Preste Bondegården”. Men som det var söndag övervoro de först gudstjänsten i kyrkan, där vice pastor Cederberg predikade.

Efter den sålunda vederfarna uppbyggelsen påbörjade de i gästgivaregården inkasserandet av tullen. Det gick emellertid dåligt, blott en ringa del av vad Rosenborg tänkt sig flöt in. Han såg sig slutligen föranlåten att gå ut på gatan för att skynda på. Göingarna uppträdde då hotfullt och ville ha reda på hans befogenhet för sitt handlande. Hans avlämnade förklaring hade ingen verkan, i stället retade han upp dem, ty göingarnas aggressivitet fortsatte. Då blev han tydligen rädd, för han gav sig till att skrika och hota dem för övervåld mot myndighetsperson. Snart nog brast helt hans tålmod över deras fortsatta motstånd, så han drog sin hagelladdade pistol och ”sköt mot allmogen”. Då första salvan troligen inte gav avsedd effekt, sköt han av en pistol ytterligare.

Två göingar, bonden Nils Olsson och Trued Erlandsson, blev träffade av hagel. Detta gjorde inte saken bättre. De församlade gav sig på Rosenborg och efter det de tagit ifrån honom pistolerna, fick han stryk.

Efter en stund lyckades han dock smita in i huset, men där blev han av trädgårdsmästaren Cedergren från Svabitsholm utknuffad igen med en ny omgång stryk som följd.

Rosenborg togs så småningom i förvar av fjärdingsman Anders Månsson i Rörum, som satte in honom i sin arrest. Där fick han sedan sitta från kl 5 på söndagskvällen till kl 12 dagen därpå.

Doctor Cavallin från Kristianstad, som efteråt besiktiga de skadade, anför i sitt intyg, att han tagit ut 3 hagel i Nils Olssons ben och 2 ur Trued Erlandssons huvud. I Trueds huvud satt fortfarande 1 hagel kvar i närheten av ena ögat.

Efter läkarebehandlingen häktades göingarna och satt inne 16 dagar. Därefter frisläpptes de.

Tullskrivaren Rosenborg kom inte ifrån äventyret, han heller, utan påföljder. Efter rannsaking i "Cimbritshamns Lofl. Accis Rätt" anser denna, att "förre tullskrifvaren L. Rosenborg obehörigen af allmogen både Tull och Resepenningar fordrat, och utan Ordres och på eget bevåg sig där inställdt". För detta och för en del andra brott som Rosenborg nu samtidigt anklagades för, dömdes han i en bot böta 175 Rd. Smt, men då han "alls ingen tillgång äger", skall han "afstraffas med en månads, 28 dagars fängelse vid vatten och bröd".

De skadade göingarna Nils Olsson och Trued Erlandsson avstod från ersättning och de andra inblandade i tumultet, bla trädgårdsmästaren Cedergren, frikändes.

